

שעירה!

א-א עוד אמרו בברייתא: ושיון חכמים ורבי, שאין המשיח מביא שום אשם תלוי(1).

והוינן בה: מנלן?

ומבארין: דכתיב באשם תלוי "וכפר עליו הכהן על שגגתו אשר שגג והוא לא ידע".

ודרשין: מי שחטאו בשגגת מעשה בלבד, הוא מתכפר באשם תלוי, אך לא משיח, שחטאו תלוי גם בהעלם דבר!

ודרשה זאת היא רק לדעת חכמים הסוברים שבכל עבירה אין חייב המשיח אלא בשגגת מעשה עם העלם דבר.

ואילו רבי הסובר שבעבודת כוכבים חייב המשיח על שגגת מעשה בלבד, סבר, שכך דרשו מפסוק זה: מי שכל חטאו [דהיינו: שבכל עבירה חיובו בחטאת, תלוי] בשגגה

בלבד, הוא זה שמתכפר באשם תלוי, יצא זה [הכהן המשיח] שאין כל חטאו בשגגה. שהרי בעבודת כוכבים בלבד הוא חייב על שגגת מעשה כשלעצמה, אבל בשאר המצוות אינו חייב על שגגת המעשה כשלעצמה, אלא בשגגת מעשה עם העלם דבר!

ומקשינן: מדי "כל שגגתו" כתיב בפסוק, שנוכל לדרוש כי רק מי שכל חטאו בשגגה בלבד, הוא המתחייב באשם תלוי?

ומתרצינן: אין! הרי מקרא זה כתוב בלשון שניתן לדרוש ממנו שרק מי שכל חטאו בשגגה מביא אשם תלוי. דאם בן כדברך, שאפילו מי שחיוב קרבנו תלוי בהעלם דבר, גם הוא מביא אשם תלוי(2), נכתוב "וכפר עליו הכהן על שגגתו". ולמה לי ההוספה שהוסיף הכתוב וכתב "אשר שגג"?

אלא הא קא משמע לן בהוספה זו, דעד דאיכא כל חטאו בשגגה רק בו דיבר הכתוב,

ואפילו לרבי שמחייב כהן גדול בשגגת מעשה בעבודה זרה, מודה שאינו מביא אשם תלוי. ולכן נראה לבאר כדברי הרשב"א [בתשובה תקנ"ג] שהקשה כיצד יתכן למעט אשם תלוי בעבודה זרה, והלא בריש כריתות שנינו כי חייבין אשם תלוי על שגגת עבודה זרה, ולכן העמיד את דברי הספרי רק בכהן משיח. ועיין בחידושי הגרי"ז [עה"ת שם] שהביא דברי הרשב"א, וביאר בארוכה כיצד משמע מהפסוק שמדובר דוקא בכהן משיח.

2. כך נראה ביאור הגמרא לפי רש"י ור"ח, אך בחפץ ה' [לבעל אור החיים] ובשערי יוסף [לרב חיד"א] ביארו שאם הכוונה לפסוק מאשם תלוי רק את ב"ד, כי חטאם תלוי בהעלם דבר

בשוה, שאם יתחייב בתור יחיד והתמנה למשיח או להיפך, נפטר מקרבנו אף שהמחייב והקרוב שוין, כיון שאין חיוב המשיח מתורת יחיד נפטר בשינוי מעמדו, ולכן הוצרך התנא לומר שחיובו רק בדבר שזדונו כרת, כי זהו מפרטי החיוב של משיח, וביחיד אינם נוהגים.

1. הנצי"ב על הספרי [בפרשת שלח קי"ב] הוכיח שהנידון בסוגיין הוא לגבי אשם תלוי הבא על שאר מצוות, כי על עבודה זרה ממעטינן [בספרי שם] שאפילו יחיד אינו מביא אשם תלוי, ולפי זה כוונת רש"י שכתב בביאור הברייתא "שאינן מביא שום אשם תלוי". היינו אפילו בשאר מצוות, אולם רש"י סנהדרין [סא:]: כתב שאין מביאין אשם תלוי על שום לא הודע,

אבל אם הורו בדבר שחיובו אשם אינם חייבים. ושני טעמים לכך⁽⁴⁾: האחד, שנאמר באשם "ואם נפש אחת" ובית דין אינם נחשבים "נפש אחת". והשני כי באשם חייבים גם על מזיד, ואם כן לא שייך בו העלם דבר, שהוא התנאי לחיוב בית דין.

וכן המשיח אינו חייב להביא פר, אלא אם הורה וחסא בדבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת.

אך הוא חייב להביא קרבן אשם כמו כל יחיד שחטא, שהרי גם הכהן המשיח נכלל ב"נפש אחת" האמורה באשם.

וכמו כן, **לא** חייבים בית דין להביא פר ושעיר על הוראה בטעות **בעבודת כוכבים**, עד שיוורו היתר על דבר, פרט מהלכות עבודה זרה, שזדונו כרת ושגגתו חטאת.

ולא במשיח שאין כל חטאו בשגגה, שהרי בשאר מצוות הוא חייב רק בצירוף העלם דבר.

ואילו **רבנן** שסוברים כי גם בעבודת כוכבים חייב הכהן המשיח רק בהעלם דבר עם שגגת מעשה, הם דורשים פסוק זה כפשוטו, ולא מיתור התיבות "אשר שגג", וכך דרשו: **מי שחטאו בשגגה בלבד**, הוא מביא אשם תלוי, **יצא משיח שאין חטאו בשגגה, לא בעבודת כוכבים ולא בשאר מצוות, אלא בהעלם דבר עם שגגת מעשה**.

מתניתין:

אין בית דין חייבין להביא קרבן, עד שיוורו בדבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת⁽³⁾.

שנקטו כי היתר נשיקת עטרה אינה בכלל דבר שזדונו כרת, אף שהאיסור נאמר באיסור כרת, והחיד"א **בשער יוסף** כאן ולעיל האריך בזה, [והוכיח גם ממגפף ומנשק ע"ז, שי שבעיקרי כרת וכתבו תוס' [ביבמות ח.]. שנחשב כדבר שאין בזדונו כרת, עי"ש].

אמנם מנשיקת עטרה לכאורה אין ראייה, שהרי איסורה משום לא תקרבו, ואינו בכלל ביאה שאיסורה כרת.

4. רש"י מביא טעמים אלו לבאר למה אין ב"ד חייבין "קרבן" כלל, לא פר ולא אשם, ובא ליישב קושית תוס' [ד"ה אין, עי"ש הערה] ובסוגיא בסמוך מבואר למה אינם חייבין פר, ורש"י מבאר למה אין מביאין אשם, ופשוט.

ובמה שכתב כי באשמות אין דין "העלם דבר" שהרי חייבין על המזיד כשוגג, עיין לעיל [ז. ד"ה ומביא] שכתב כדומה, ולכאורה תמוה

דוקא, אם כן לכתוב על שגגתו ונדע שבי"ד פטורין.

אכן ביאור זה דחוק, שהרי למדנו לפטור ציבור מאשם תלוי מדכתיב "נפש" [עיין רש"י לעיל ז. ובסמוך על המשנה], וממילא על שגגתו ממעט כהן משיח, ואין צורך להוכיח כן מיתור של אשר שגג, ולכן ביארנו בפנים כפשוטו.

3. המגיה **למשנה למלך** פ"ג משגגות ה"ה ד"ה אמור מעתה] כתב שאין צורך שיוורו ב"ד לעשות מעשה שעונשו כרת, אלא די שאיסורו נאמר באיסור כרת, אף פרט זה שהתירו הוא באיסור לאו בלבד.

והוכיח כן מהא דאיבעיא לן [לעיל ג.] אם מצטרפות הוראות על חלב הקבה וחלב הדקין, והם אין בהם עונש כרת, אלא שהם בכלל חלב שאיסורו איסור כרת.

ועיין לעיל [ד.] **בבאר שבע** ובחק נתן

גמרא:

כרת ושגגתו חטאת, אף נשיא אינו חייב עד שיעשה בשגגת מעשה דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת.

וכן יחיד אינו מביא את קרבן החטאת שלו על שגגת מעשהו, אלא אם חטא בשגגה בדבר שזדונו כרת, דאמר קרא "ואם נפש" וילמד דינו של יחיד הנכתב תחתיו, מנשיא הנכתב עליון [מלפניו].

שנינו במשנה: ולא בעבודת כוכבים עד שיוורו בדבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת. והוינן בה, הרי רק לגבי חיובם בשאר מצות למדנו גזרה שוה מפרשת עריות שזדונה כרת ושגגתה חטאת, אלא בעבודת כוכבים מנלן שאין בית דין חייבים עד שיוורו בדבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת?

דתנו רבנן: לפי שיצאה עבודת כוכבים לדון בעצמה בפר ושעיר, ואין בה גזרה שוה לעריות, יכול יהו חייבין על הוראתה אפילו על דבר שאין זדונו כרת ושגגתו חטאת, כגון המגפף או המנשק עבודה זרה שאין חיובו בכרת אלא בלאו גרידא?

נאמר כאן בהוראת עבודה זרה "מעניני", ונאמר להלן בשאר המצוות "מעניני", מה להלן דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת, אף כאן דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת.

מנלן שאינם חייבין עד שיוורו בדבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת?

דתניא: רבי אומר: נאמר כאן בבית דין שהורו בטעות "ונודעה החטאת אשר חטאו עליה", ונאמר להלן בפרשת עריות "ואשה אל אחותה לא תקח לצרור לגלות ערותה עליה" — מה להלן בפרשת עריות אמור הכתוב בדבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת, אף כאן בהוראת בית דין, דיבר הכתוב בדבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת.

אשכחן צבור, משיח מנלן?

ילפינן מהכתוב "אם הכהן המשיח יחטא לאשמת העם" — הרי משיח בצבור⁽⁵⁾.

נשיא מנלן שאינו חייב בשעיר אלא אם שגג במעשה בדבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת?

יליף גזירה שוה מצות — מצות מצבור. כתיב גבי נשיא "ועשה אחת מכל מצות ה' אשר לא תעשנה" וכתוב בצבור "ועשו אחת מכל מצות ה' אשר לא תעשינה".

מה צבור אינם חייבים אלא על דבר שזדונו

העצים הקושיא ותמה למה לנו כלל ילפותא דלאשמת העם בכל המסכת, והרי אפשר ללמוד הכל מגזירה שוה זו.

וכתב, שאילו למדנו הכל מגזירה שוה, אף נשיא היה לומד ממושיח וציבור לכל דיניו, ולכן הוצרך הכתוב לומר כי משיח וציבור נלמדים מלאשמת העם, ולא נאמרה הגזירה שוה בנשיא אלא לגבי דבר שזדונו כרת.

שהרי אשם מעילות בא רק על השוגג, וצ"ל שאין זה מתנאי קרבן אשם, אלא מפרטי חטא מעילה.

5. הבאר שבע הקשה הרי אפשר ללמוד משיח כנשיא מגזירה שוה ד"מצות מצות", [וכמו שהקשו תוס' בסמוך על יחיד]. ובשער יוסף

[מלבד איסור אשת אח], הרי היא פטורה מן היבום, וכך צרתה של ערוה זו שהיתה נשואה לאחיו פטורה מן היבום, אף שהיא עצמה אינה ערוה עליו. ולדבריהם אי אפשר ללמוד בגזירה שוה להוראת בית דין מפרשת עריות, ואם כן דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת, מנא להו?

ומתרצינן: נפקא להו מדרמתני ליה רבי יהושע בן לוי לבריה, שבפסוק האמור בעבודת כוכבים "תורה אחת יהיה לכם לעושה בשגגה. והנפש אשר תעשה ביד רמה..." הוקשה כאן כל התורה כולה לעבודת כוכבים, מה עבודת כוכבים האמורה בפרשה זו, היא דבר שחייבים על זדונו כרת [שנאמר בה "הכרת תכרת"] ועל שגגתו חטאת, אף כאן בשאר המצוות שחייבין [היחיד, הנשיא והמשיח] להביא קרבן חטאת, אין הם חייבין אלא על דבר שזדונו כרת ועל שגגתו חטאת.⁽⁶⁾

אשכחן מקור לכך שיחיד ונשיא ומשיח אין מביאין חטאתם אלא כשעשו דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת, בין שחטאו בעבודת כוכבים בין בשאר מצות, שהרי הוקשו בפרשה זאת כל המצוות של יחיד לעבודה זרה, ועדיין צבור מנלן שאינו מתחייב פר אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת?

יליף, צבור הכתוב עליו, בתחלת הפרשה, מתחתון, מיחיד הכתוב בסופה, ונלמד ממנו

אשכחן צבור שאינם חייבים אפילו בעבודת כוכבים אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת, יחיד, נשיא, ומשיח, מנלן שחייב קרבנם בעבודת כוכבים הוא רק בדבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת?

אמר קרא בקרבן חטאת יחיד [במדבר טו] "ואם נפש אחת" — אחד יחיד ואחד נשיא ואחד משיח, כולן בכלל "נפש אחת" הן, וילמד תחתון [יחיד, נשיא ומשיח שנכתבו באחרונה] מן העליון [צבור, הנכתב ראשונה]. ונדע כי כמו שציבור אין חייבין קרבן בעבודת כוכבים אלא כשחטאו בדבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת, הוא הדין לנשיא ומשיח שאינם חייבין קרבן אלא אם חטאו בדבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת.

ושבה הגמרא עתה לברר את עיקרו של הלימוד שאין בית דין חייבין עד שיוורו בדבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת.

ומקשה: הניחא למאן המפקי לה "עליה" לגזירה שוה, ואינו צריך לה לדרשה אחרת, יתכן לומר כדאמרן, שמקרא זה מלמדנו בגזירה שוה שאין חייבין עד שיוורו בדבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת.

אלא לרבנן, המפקי לה "עליה" לדרשה אחרת, ללמד לעריות וצרות, שפטורות מיבום, והיינו ללמד שאם אשת אחיו שנפלה לפניו ליבום אסורה עליו באיסור ערוה

6. ועונשו כרת, ולכן אין מקור אלא לכרת. וכתבו עוד כי לרבי צריך שיוורו בדבר שיש בו לאו וכרת, כי מקורו לחטאת הוא בגזירה שוה "עליה עליה" מאחות אשה, ורב נאמר לאו, אך לרבנן שהמקור לחטאת ולכרת נלמד מעבודה

6. תוס' ביבמות [ט]. תמהו הרי על עבודה זרה יש סקילה, ולמה לא למדו ממנה שאין חייבין עד שיוורו בדבר שיש בו סקילה, [או שאר מיתות ב"ד], ותירצו שהפסוק האמור בעבודה זרה וממנו למדים לפי העלם דבר, מדובר במגדף

אם רבים [רוב העיר] עבדו הם נהרגים כפייה, וממונן אבד שדינו בשריפה, ואילו אם עבדו רק יחידים [מעוט העיר], מיתתם כסקילה, וממונן פלט נשאר, יכול נחלוק גם בקרבנותיהם כשעבדו בשגגה, ויביאו הרבים שעבדו קרבן, שאינו דומה לקרבן יחיד, ולא לקרבן צבור של כלל ישראל⁽⁹⁾.

תלמוד לומר "תורה אחת יהיה" וגו', ללמדנו שכל העושים בלא הוראה דינם אחד. ולפיכך גם אנשים רבים של עיר הנדחת נחשבים כיחידים, וכל אחד מהם מביא שעירה לחטאת.

מתקופה לה רב חלקיה מהגרוניא: טעמא

שגם לציבור אין חיוב קרבן, בין על עבודת כוכבים בין על שאר המצוות, אלא כשיש בחטא כרת במזיד וחטאת בשגגה⁽⁷⁾.

והוינן בה: ורבי שלמד גזירה שוה "עליה – עליה" מעריות שאין חייבים קרבן אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת, הא דרבי יהושע בן לוי שלמד מהקש, שהוקשה כל התורה לעבודת כוכבים, מאי עביד ליה⁽⁸⁾?

ומשנינן: מפיק ליה לכדתניא: לפי שמצינו באנשי עיר הנדחת שעבדו עבודת זרה במזיד, שחלק הכתוב בין דינם של רבים שעבדו לבין דינם של יחידים שעבדו, שהרי

עבודה זרה לשאר מצוות.

8. בתוס' ביבמות [ט]. מבואר שרבי אינו סובר את הלימוד של ריב"ל, שהקיש כל התורה כולה לע"ז, וביארו כי מגדף שבו נאמר מקרא זה אינו עובד ע"ז אלא מברך ה', ובהכרח שאין כוונת הגמרא להקשות מה יעשה רבי עם ההקש, אלא מה ילמד מפסוק זה ולשם מה נכתב.

ובקרבן אורה כתב כי הרמב"ם הסיק שהמקור להצריך זדונו כרת ושגגתו חטאת, אינו מתורה אחת אלא מעליה, שהרי הוכיחו נושאי כליו [בריש הלכות שגגות] כי מגדף הוא מברך ה', ולא שייך לומר בו "תורה אחת" שהרי אין בו קרבן, ואמנם הרמב"ם למד מ"תורה אחת" שלא לחלק בין יחידים למרובים בעיר הנדחת, ואינו מיותר להקיש כריב"ל. וכן כתב הגרעק"א [בשור"ת תניינא קי"ח] והערן לנר ביבמות שם.

9. להלן בסוגיא יבואר אם הכוונה שיפטר מקרבן יחיד או שיביאו קרבן שאינו דומה לא לקרבן יחיד ולא לציבור. והריטב"א ביבמות [ט]. ביאר בברייתא שסלקא דעתך כי יביאו קרבן

זרה, אין צורך שיורו בדבר שיש בו לאו. ועיין באר שבע שדן בדבריהם.

7. רש"י נקט שציבור האמור בקרא ד"ואם תשגו" לומד מיחיד, שאין חיוב קרבן בין בעבודת כוכבים ובין בשאר מצוות אלא כששגגו בדבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת, וכבר העירו כל האחרונים [עיין מהרש"א שם וקרבן אורה, נצי"ב, רש"ש בסוגיין] כי בסוגיא דיבמות [ט]. אמרו שרבנן למדו כריב"ל דיליף לציבור עליון מתחתון רק לענין עבודה זרה, אך לגבי שאר מצוות הוצרך לילפותא "מעיני מעיני" מעבודת כוכבים. [וכן משמע שגרס רבינו חננאל כאן]. ועיין בהערה 3 על תוס'.

אמנם גם בדברי רבי שם מצינו חילוק, דיליף תחתון מעליון רק בו' מוסיף, ובסוגייתנו לא הזכיר שטעמו משום הו', ומסתבר שכך הוא צורת הלימוד גם לפי רבנן, ולכן רק בעבודה זרה מועיל לימוד עליון מתחתון, כי נאמר בה ואם עם ו' מוסיף, אך לשאר מצוות צריך לימוד מגזירה שוה מעיני מעיני. אולם בסוגיין שלמדו עליון מתחתון בלי ו' מוסיף, לא חילקו בין

ציבור שעשה בהוראת בית דין, ואם כן יקשה ממה נפשך: מאי ניייתי?⁽¹⁰⁾

אם נאמר ניייתי פר צבור, הרי אין זה קרבן מיוחד, שהרי בשאר מצות הוא דמייתו קרבן שכזה, ולא יתכן שקרבן של רוב אנשי עיר הנדחת ישווה לקרבן של רוב ישראל, כי הרי אילו רוב ישראל עבדו עבודה זרה, אינם נעשים עיר הנדחת, ובהכרח שקרבנם חלוק⁽¹¹⁾.

אך רוב הראשונים ביבמות נקטו כי הראיה כפשוטה משינוי ענשם, ואף ששינוי המיתה בין יחיד לציבור אינו מלמד, כי דין חטאת שוה לכל מיתות, מכל מקום כאן שהתחדש עונש מיוחד שאף ממונם אבד, מסתבר שגם קרבנותיהם חלוקים.

ורבינו חננאל גרס "רבים בסיף לפיכך ממונם אבד. יחיד בסקילה לפיכך ממונו פלט" וכן הגירסא בגמרא ביבמות [ט]. שנלמד משינוי מיתתם לשינוי קרבנותיהם, שהרי מפני שינוי מיתה משתנה גם עונש הממון, ועיין בדבריו [נדפסו להלן י]. שהביא פירושי הגאונים בסוגיין.

10. הקשו תוס' ביבמות [שם] למה לא העמידה הגמרא שהנידון הוא אם יביאו כבש או איל שהוא מין שאין שום מתכפר המביאו כקרבן.

ותירץ הריטב"א שאין לנו לחדש קרבן לכפרה אלא ממיני בהמות שבירר הכתוב לכפרה על עוון כזה, אך שאר בהמות חשובין כחיות לענין זה, ואפילו עגל וכבש, וכן נקט תוס' רא"ש כאן, ושם, אך תמה אם כן היה ראוי לומר "אם יביאו קרבן רגיל הרי אינם חלוקים, ואם יביאו קרבן חדש, הרי אין לנו לרבות מעצמינו".

11. כך פירש רש"י. אך תוס' ביבמות [שם]

משמע כי הטעם להשוות בין קרבן יחיד ורבים הן רק משום דלא חלק הכתוב בין אנשי עיר הנדחת המרובים למעטים, וכללן יחד ב"תורה אחת".

הא אם לא היה לנו לימוד מ"תורה אחת", אלא היה מחלק הכתוב בין רבים למעטים, הוה אמינא נחלוק בקרבנותיהם, ואם רוב אנשי העיר עבדו עבודה זרה נחייבם בקרבן מיוחד, השונה מקרבן יחיד ושונה מקרבן

שונה, אך רש"י שם פירש שהנידון הוא לפטור כל יחיד מבני העיר מחטאת, ועל כך ילפינן מ"תורה אחת" שאין חלוק בין יחיד לציבור, אלא בקרבן ציבור של רוב ישראל.

והרי"ף [שם] הביא מפרש שביאר כי לא יתכן לחלק חלוקה נוספת בין ציבור ליחיד, אלא סלקא דעתך שלא יביאו המיעוט קרבן ציבור, וכתב שדבריו תמוהין, שהרי הנידון ביחידים וכיצד סלקא דעתיה שביאו קרבן ציבור, וגם בהמשך הסוגיא מבואר כי אין המיעוט חשובין ציבור.

והנה רש"י פירש כי סלקא דעתך לחלק בקרבנותיהם, כמו שמצינו חלוק בין ציבור ליחידים בקרבן ציבור על עבודת כוכבים, שאינו דומה לשום קרבן יחיד. בגמרא מבואר שהוה אמינא לחלק מפני חלוק ענשם ובין ממונם במזיד, ולמה הוצרך לומר שכן מצינו חלוק בקרבנותיהם בשוגג.

ובהכרח שכוונת רש"י, כי מחילקו דין הציבור והיחיד בקרבן מוכח שדין קרבנותיהם חלוק מפני חלוק עונשם, ואם כן ראוי לחלק חיוב קרבנם, ורצה ליישב שלא יקשה כיצד נלמד מחילוק ענשם, והרי כל חייבי חטאת מביאין קרבן שוה אף שחלוקים בענשם, שזה בכרת וזה במיתת ב"ד, ולכן הוכיח שבע"ז דין הקרבן תלוי בעונש, ויש מקום לחלק בין קרבן ציבור ליחיד. ועיין בהערה 13.

לחטאת, כדין כל יחיד שעבד עבודה זרה בשוגג.

והוינן בה: דכולי עלמא סברו מיהת, דכי כתיבי הני קראי "וכי תשגו" ו"תורה אחת" [האמורים בפרשת שלח] בהוראת עבודת כוכבים הוא דכתיבי. מאי משמע — מהיכן מוכח שבפסוקים אלו מדובר בעבודת כוכבים?

ומתריצין: אמר רבא, ואי תימא רבי יהושע בן לוי, ואמרי לה כרי [שם אמורא]: נאמר בפרשה זו הפסוק "וכי תשגו ולא תעשו את כל המצות האלה", ומשמעותו שמדובר מצוה שנחשבת ככל המצוות האלה — איזו היא מצוה שהיא שקולה ככל המצוות, הוי אומר זה עבודה זרה. שכל המודה בעבודה זרה הרי הוא כופר בכל התורה⁽¹³⁾.

דבי רבי תנא: אמר קרא "וכי תשגו ולא תעשו את כל המצות האלה אשר דבר ה' אל משה" ומשמע ששמעו בני ישראל את דבורו

ואם נאמר נייתי פר לעולה ושעיר לחטאת, הרי גם זה אינו קרבן מיוחד, שהרי צבור בעבודת כוכבים הוא דמייתו.

ואם נאמר נייתי שעיר, הרי נשיא ששגג בשאר מצות הוא דמייתי.

ואם נאמר נייתי שעירה, הרי יחיד נמי היינו קרבנו?¹²

ומתריצין: בכל זאת איצטריך לכתוב "תורה אחת", כי סלקא דעתך אמינא, צבור מייתי פר לעולה ושעיר לחטאת, ואילו הני, רוב אנשי עיר הנדחת שעשו בשגגה, נייתי איפכא — פר לחטאת ושעיר לעולה.

אי נמי, לולי ההקש של "תורה אחת" היינו אומרים שישארו רבים אלו במצב ש"צריך לחלוק בקרבן ואין לו תקנה"⁽¹²⁾, כיוון שאי אפשר לחלוק בקרבנם, ולא יביאו קרבן כלל. ולכך קא משמע לן ההקש מ"תורה אחת", שהם צריכים להביא כל אחד שעירה

משמע לן שיביאו חטאת יחיד.

13. כך פירש"י, ועיין בתוס' [ד"ה שהיא] ובהערות, שנבאר כיצד למדו ממשמעות הפסוק שמדובר בחטא עבודה זרה.

ובגור אריה [במדבר ט"ו כ"ב] ביאר למה נאמר "ולא תעשו את כל המצוות", ולא נאמר מפורש "ותעבדו אלוהי נכר" דהיינו כדי לתת טעם לחילוק קרבן חטאת בעבודה זרה שהוא בפר ושעיר ושונה מכל החטאים, כי אף שאין חילוק חומר החטאים מחלק בחיוב החטאת [וכדלעיל הערה 9], אין חטא עבודה זרה חלוק בעונש בלבד, אלא שהוא סוג חטא אחר כיוון שכל החטאים תלויים בו.

כתבו דקסבר כי כיון שחילקם מכל חייבי מיתות בית דין שממונם פלט, בהכרח שחלוקים הם גם מכל המתכפרים, והריטב"א ביאר דבריהם כי כיון שתלה חילוק כפרתם בחילוק ענשם במזיד,

12. לכאורה נראה שתירוצן זה סובר כי פר לחטאת ושעיר לעולה הוא קרבן חדש, ואינו נחשב כתקנה לחלוק בקרבנם, [כדעת הראשונים לעיל הערה 10]. ותירוצן קמא סבר שכהאי גוונא אינו נחשב שבודה מלכו, וסלקא דעתך שקרבן זו יתוקן לרבים ששגגו בעבודה זרה.

וברש"י ביבמות שם משמע כי תירוצן שני אינו חולק על תירוצן ראשון, אלא מוסיף ואומר כי אף אם לא נמצא אופן לחלק בקרבנם, סלקא דעתך שנחשב כצריך ואין לו תקנה, ולכך קא

של הקב"ה אל משה, וכתוב מאידך "אשר צוה ה' אליכם ביד משה", שמשמעותו כי בני ישראל לא שמעו את דיבור ה' עם משה, אלא שרק ציווים נאמר "ביד משה",

איזו היא מצוה שהיא בדיבורו של הקב"ה ששמעו בני ישראל עצמם בהר סיני, וצוה אותם גם על ידי משה, מבלי שישמעו הם עצמם את הציווי מפי משה, הוי אומר זו עבודת כוכבים, שכלל ישראל שמעו מפי הקב"ה בעצמו במעמד הר סיני את שתי הדברות הראשונות "אנכי" ו"לא יהיה לך אלהים אחרים".

וכדתנא רבי ישמעאל: "אנכי" ו"לא יהיה לך" מפי הגבורה שמענום! ובנוסף לכך נצטוו על כך פעמים רבות נוספות על ידי משה כגון "לא תשתחוה לאל אחר".

דבי רבי ישמעאל תנא: נאמר "וכי תשגו ולא תעשו את כל המצות האלה, למן היום ב-ח אשר צוה ה'

והלאה לדורותיכם", ומשמעותו: אם תשגו ולא תעשו את המצוה הראשונה שצוה ה' אתכם בידי משה, שהיא הקודמת לכל המצות שנאמרו מכאן והלאה!

ואיזו היא מצוה שהיא נאמרה בתחילה⁽¹⁾, בעשרת הדברות, — הוי אומר זו עבודת כוכבים, שנאמרה בתחילת עשרת הדברות, "אנכי" ו"לא יהיה לך אלהים אחרים", דהיינו עבודת כוכבים!

ומקשינן: והא אמר מר: עשר מצות נצטוו ישראל במרה! דהיינו לפני מתן תורה, ונמצא שעבודת כוכבים איננה המצוה הראשונה!⁽²⁾

בעבודה זרה שהיא שורש לכולן, וכן כתב [שם, ז' ט"ו] כי כשיאר המשפטים הזכיר תחילה לכלות ולהכרית עובדי עבודה זרה. ובמשך חכמה [דברים ל"ג ד'] ביאר על פי דברי הרמב"ם [בפיה"מ חולין פ"ז] שקודם מתן תורה האמינו ישראל במשה רק מפני האותות והמופתים, ורק במתן תורה שראו במוחש אמיתות התורה, אז נצטוו להאמין, ועבודה זרה היא המצווה הראשונה שנאמרה בצווי שהכירוהו במוחש. וכתב כי לביאור זה מיושבת קושית הגמרא ממצוות שנצטוו במרה.

2. הגרי"ז [עה"ת פרשת בא] תמה למה לא מקשינן ממצוות חמץ ומצה שנאמרה בפרשת החדש הזה לכם לפני מתן תורה. ובספר משאת המלך [עה"ת, פרשת בשלח] כתב, כי אין המצוות נמנות אלא מעת יציאת מצרים, כדכתיב בהוציאך את העם ממצרים וכו', אכן דבריו

1. רש"י ורבינו חננאל פירשו כי נכתבה בתחילת עשרת הדברות, דהיינו אנכי ועשרת הדברות. אך בתשב"ץ [קל"ט] הוכיח מסוגין כבה"ג שלא מנה את דיבור "אנכי" כמצותע שה והחל את מנין המצוות בלא יהיה לך שנאמרה תחילה, וביאר הרמב"ן [סהמ"צ מצוה א'] טעמו, שאין מנין במנין המצוות אלא גזירותיו, ואילו האמונה היא השורש והטעם שממנו נולדו המצוות.

אולם במגילת אסתר [בסהמ"צ מצוה א'] ביאר להיפך, שרש"י בא לבאר כי אף "אנכי" חשובה מצוה האוסרת עבודה זרה מפני החיוב להאמין בה, ולכן נחשבת שנאמרה תחילה, ומנאה הרמב"ם כמצוה ראשונה, וכן מבואר בדבריו [פ"א מיסודי התורה ה"ו]. וכן ביאר המאירי כאן.

וראה בפירוש הרמב"ן עה"ת, [דברים ד' ג'] כי בעת שהזהיר משה בפרטי המצוות התחיל